

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

15 maja 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Krzysztof Grzesiowski (przewodniczący)

SSN Maciej Kowalski (sprawozdawca)

SSN Mariusz Załucki

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 15 maja 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 15 lutego 2022 r., I ACa 720/20,
w sprawie z powództwa Bank spółki akcyjnej w W.
przeciwko P.K. i A.W.
o zapłatę,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Maciej Kowalski Krzysztof Grzesiowski Mariusz Załucki

(a.z.)

UZASADNIENIE

Powód Bank spółka akcyjna w W. domagał się zasądzenia od pozwanego P.K. (dłużnika głównego) i pozwanej A.W. (dłużnika rzeczowego) *in solidum* 906 340 zł wraz z odsetkami ustawowymi.

Wyrokiem z 27 lutego 2020 r. Sąd Okręgowy w Jeleniej Górze uchylił w całości nakaz zapłaty z 7 stycznia 2019 r. i zasądził solidarnie od pozwanych na rzecz powoda 152 951,52 zł wraz z bliżej określonymi odsetkami oraz oddalił powództwo w pozostałym zakresie.

Sąd Okręgowy ustalił, że P.K. i poprzednika prawnego powoda łączyła umowa kredytu hipotecznego zawarta 27 grudnia 2005 r., na mocy której bank udzielił pozwanemu kredytu w wysokości 491 700 zł na okres 360 miesięcy. Kredyt był indeksowany do waluty obcej – franka szwajcarskiego (CHF) i przeznaczony był na remont bliżej określonej nieruchomości oraz refinansowanie poniesionych nakładów. Kwota kredytu wyrażona w CHF miała być określona na podstawie kursu zakupu tej waluty z tabeli kursowej banku z dnia i godziny uruchomienia kredytu. Spłata kredytu następowała w PLN w ratach zgodnie z harmonogramem spłat, który był sporządzony w CHF i stanowił integralną część umowy. Wysokość raty w złotych wynikała z przeliczenia kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej banku z dnia spłaty z godziny 14. 50.

Udzielony kredyt zabezpieczony został między innymi ustanowioną na prawie wieczystego użytkowania nieruchomości w J. przy ul. [...] hipoteką kaucyjną. W dniu 15 czerwca 2012 roku P.K. prawo to darował A.W.

Pozwany nie miał możliwości negocjowania warunków umowy. Nie przedstawiono mu czynników ryzyka związanych z zawarciem umowy kredytu indeksowanego do CHF oraz nie wskazano zasad ustalania przez kredytodawcę kursu tej waluty wynikającego z tabeli kursowej banku.

Strony zawarły kilka aneksów do powyższej umowy, na mocy których m.in. podwyższono kwotę udzielonego kredytu i ponownie określono terminy zakończenia poszczególnych etapów remontu oraz wypłat kolejnych transz kredytu. Zgodnie z ostatnim aneksem z 11 września 2014 r. kredytobiorca uzyskał możliwość spłaty kredytu bezpośrednio w CHF.

Pozwany spłacał kredyt do maja 2016 r. W dniu 21 czerwca 2016 r. bank wypowiedział mu umowę kredytu. Z treści wyciągu z ksiąg bankowych powoda z 19 grudnia 2018 r. wynika, że ujawniona jest tam wierzytelność w wysokości 906 340,00 zł, przysługująca od dłużnika osobistego P.K. oraz od jego małżonki A.W. będącej dłużnikiem rzeczowym, z tytułu ww. umowy o kredyt hipoteczny z 2005 r.

W związku ze sporną umową pozwanemu wypłacono 651 000,00 zł, a świadczył on na rzecz kredytodawcy – po zliczeniu kwot wpłaconych w PLN oraz w CHF po ich przeliczeniu według stosownego kursu, łącznie 498 048,48 zł.

Wyrokiem z 15 lutego 2022 r. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu, na skutek apelacji obu stron, zmienił zaskarżone orzeczenie Sądu Okręgowego w ten sposób, że powództwo oddalił oraz oddalił apelację powoda.

W uzasadnieniu wskazał, że podzielił ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego, Co do oceny prawnej zaznaczył natomiast, że podziela ją jedynie w zakresie, w którym Sąd pierwszej instancji stwierdził nieważność spornej umowy kredytowej ze względu na abuzywność jej postanowień i uznanie, że bez kwestionowanych postanowień umowa ta nie może funkcjonować w obrocie prawnym (art. 385¹ k.c. w zw. z art. 58 § 1 k.c.).

Zgodził się ze stanowiskiem Sądu Okręgowego, że w badanej sprawie nie występują przesłanki negatywne uniemożliwiające dokonanie kontroli abuzywności spornych postanowień kształtujących mechanizm waloryzacji. Mając na względzie, że pozwany działał jako konsument, a sporne postanowienia nie były z nim indywidualnie uzgodnione, a przy tym nie zostały wyrażone w sposób jednoznaczny prostym i zrozumiałym językiem przyjął, że zawarte w umowie kredytu klauzule waloryzacyjne kształtowały prawa i obowiązki pozwanego w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i rażąco naruszały jego interesy. W konsekwencji uznał je za niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.). Postanowienia te mają decydujące znaczenie dla spornej umowy – wpływają w sposób istotny na treść obowiązków kredytobiorcy. Biorąc pod uwagę całokształt okoliczności sprawy, z których wynika, że pozwany świadomie zaakceptował konsekwencje stwierdzenia nieważności umowy, Sąd drugiej instancji przyjął, że nie ma podstaw do utrzymania umowy kredytowej w mocy po usunięciu z niej klauzul abuzywnych.

W opinii Sądu Apelacyjnego nieważność umowy nie powinna być wiązana wyłącznie z postanowieniami wprowadzającymi mechanizm indeksacji, ale również z połączonymi z nimi postanowieniami, które obciążały pozwanego w całości ryzykiem kursowym i tym samym mają także charakter abuzywny.

Podzielając stanowisko Sądu Okręgowego, że sporna umowa kredytu jest nieważna w całości, Sąd drugiej instancji stwierdził, że okoliczność ta nie mogła stanowić podstawy dla uwzględnienia roszczeń powoda. Tym samym za wadliwe uznał zastosowanie przez Sąd pierwszej instancji art. 410 § 1 k.c. w zw. z art. 405 k.c. i uwzględnienie żądania banku na tej podstawie. Wskazał, że zgodnie z zasadą dyspozycyjności zawartą w art. 321 § 1 k.p.c. sąd nie może orzekać o tym, czego strona nie żądała ani wychodzić poza żądanie, a więc rozstrzygać o tym, czego strona pod osąd nie przedstawiła.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego w badanej sprawie przedmiotem rozpoznania było roszczenie banku wynikające z faktu wypowiedzenia przez niego umowy kredytowej, a w konsekwencji postawienia całej należności wynikającej z umowy w stan wymagalności. Sądy obu instancji były związane okolicznościami faktycznymi wskazanymi w pozwie, a bank w toku całego postępowania nie wskazywał innej podstawy faktycznej żądania, eksponując ważność umowy kredytowej. Wobec tak sformułowanego żądania nie było możliwe uwzględnienie roszczenia w oparciu o inną podstawę prawną – w tym przypadku na przepisach o bezpodstawnym wzbogaceniu.

W skardze kasacyjnej od powyższego wyroku powód zarzucił naruszenie:

1) art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawach nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: „dyrektywa 93/13”); 2) art. 321 k.p.c.; 3) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13; 4) art. 385¹ § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; 5) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13; 6) art. 385¹ § 1 k.c. w zw. z 385² k.c.; 7) art. 385¹ § 1 w zw. z § 3 k.c.; 8) art. 385¹ § 1 i 3 k.c.; 9) art. 385¹ § 1 w zw. z 385² k.c.; 10) art. 385¹ § 1 i 2 w zw. z 385² k.c.; 11) art. 385¹ § 1 i 2 w zw. z 385² k.c.; 12) art. 22¹ w zw. z art. 385¹ k.c.; 13) art. 405 i art. 410 § 2 k.c.; 14) art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 7 ust. 1 i 8b ust. 1 dyrektywy 93/13 i art. 353¹ k.c. w zw. z art. 2, 31

ust. 3 i 32 ust. 1 Konstytucji; 15) art. 385¹ § 2 k.c. w zw. z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13; 16) art. 358 § 2 w zw. z art. 385¹ § 2 k.c., 17) art. 41 ustawy z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe (dalej: „pr. weksl”); 18) art. 24 ust. 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (dalej: „ustawa o NBP”) w zw. z art. 385¹ § 2 k.c.; 18) art. 385¹ § 2 k.c.

Wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości oraz uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego rozpoznania ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i orzeczenie co do istoty sprawy przez zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji w zaskarżonej części przez uwzględnienie apelacji powoda w całości i uwzględnienie powództwa również w zaskarżonej części.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie, pomimo że większość podniesionych w niej zarzutów jest bezzasadna.

Chybiony jest zarzut sformułowany jako zarzut naruszenia prawa procesowego - art. 316 § 1 k.p.c. w zw. z art. 6 ust. 1 i 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 przez ich błędną wykładnię i w konsekwencji rozstrzyganie w przedmiocie skutków abuzywności spornych klauzul wyłącznie na podstawie przepisów prawa materialnego aktualnych na dzień zawarcia umowy, przy pominięciu art. 358 § 2 k.c. w brzmieniu obowiązującym na dzień zamknięcia rozprawy. Zarzut ten w istocie dotyczy bowiem stosowania przepisów prawa materialnego. Artykuł 316 § 1 k.p.c. wyraża jedną z podstawowych zasad orzekania, nakazującą sądowi uwzględnienie stanu faktycznego i prawnego istniejącego w chwili zamknięcia rozprawy. Wbrew wywodom skarżącego Sąd Apelacyjny nie naruszył powyższej reguły bowiem nie pominął żadnej z okoliczności, które składały się na stan rzeczy poddawany ocenie w toku postępowania odwoławczego. Pomijając właściwe znaczenie i funkcję powyżej zasady, powód w istocie podnosi, że zgodnie z art. 316 § 1 k.p.c. o skutkach czynności prawnej dokonanej w przeszłości należy orzekać na podstawie przepisów prawa materialnego obowiązujących w dniu orzekania, Twierdzenie to jest

oczywiście bezzasadne, ponieważ materialnoprawne skutki czynności prawnych określają przepisy prawa materialnego obowiązujące w chwili dokonywania tych czynności. Późniejsze zmiany normatywne nie mogą być odczytywane jako skutkujące automatyczną sanacją stosunku umownego, który od początku był wadliwy w stopniu powodującym jego nieważność. Przyjęcie odmiennej zasady musiałoby wynikać z wyraźnego przepisu prawa, który - stanowiąc wyjątek od zasady niedziałania prawa wstecz - musiałby podlegać starannej ocenie co do swojej konstytucyjności (zob. wyroki SN: z 17 marca 2023 r., II CSKP 924/22, i z 5 czerwca 2024 r., II CSKP 35/24).

Za bezzasadne należy uznać zarzuty naruszenia prawa materialnego, które mimo różnego ujęcia, sprowadzają się w zasadzie do kwestionowania oceny Sądu Apelacyjnego, że sporne klauzule przeliczeniowe zawarte w umowie kredytu mają charakter abuzywny.

Obecnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje trafne stanowisko, że klauzula indeksacyjna określa główne świadczenia stron. Za postanowienia umowne mieszczące się w pojęciu „głównego przedmiotu umowy” w rozumieniu art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy uważać te, które określają podstawowe świadczenia w ramach danej umowy i które z tego względu charakteryzują tę umowę. Za takie uznawane są również postanowienia określane jako „klauzule ryzyka walutowego”, które wiążą się z obciążeniem kredytobiorcy - konsumenta ryzykiem zmiany kursu waluty i związanym z tym ryzykiem zwiększenia kosztu kredytu (zob. orzeczenia przytoczone w uzasadnieniu uchwały SN z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, OSNC 2024, nr 12, poz. 118, oraz wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Kásler i Káslerné Rábai; z 26 lutego 2015 r., C-143/13, Matei; z 23 kwietnia 2015 r., C-96/14, Van Hove; z 20 września 2017 r., C-186/16, Andriuc i in.; z 20 września 2018 r., C-51/17, OTP Bank i OTP Faktoring; z 14 marca 2019 r., C-118/17, Dunai; z 3 października 2019 r., C-260/18, Dziubak).

Postanowienia określające główne świadczenia stron nie podlegają kontroli pod kątem ich abuzywności pod warunkiem, że zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (art. 385¹ § 1 zd. 2 k.c.). Takie rozwiązanie, wywodzące się z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, opiera się na założeniu, zgodnie z którym postanowienia

określające główne świadczenia stron zazwyczaj odzwierciedlają rzeczywistą wolę konsumenta, gdyż do ich treści strony przywiązują z reguły największą wagę i zasada ochrony konsumenta musi ustąpić ogólnej zasadzie autonomii woli obowiązującej w prawie cywilnym. Wyłączenie spod kontroli nie może jednak obejmować postanowień nietransparentnych, gdyż w ich przypadku konsument nie ma możliwości łatwej oceny rozmiarów swojego świadczenia i jego relacji do rozmiarów świadczenia drugiej strony (zob. wyrok SN z 22 listopada 2023 r., II CSKP 184/23).

Z taką sytuacją mamy do czynienia w niniejszej sprawie. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wyjaśniono, że wymóg wyrażenia warunku umownego prostym i zrozumiałym językiem nakazuje, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (zob. wyroki SN: z 4 czerwca 2024 r., II CSKP 149/24; z 6 grudnia 2024 r., II CSKP 827/23, i cytowane tam orzeczenia TSUE). Innymi słowy umowa musi zawierać takie postanowienia, które pozwalają ustalić treść stosunku zobowiązaniowego – w szczególności rozmiar przyszłego świadczenia konsumenta przy wykorzystaniu zobiektywizowanych kryteriów. Nie chodzi tu zatem wyłącznie o jednoznaczność językową umowy (zob. m.in. wyrok SN z 3 lutego 2022 r., II CSKP 415/22, i tam powołane orzecznictwo).

Nie budzi wątpliwości, że sporna klauzula przeliczeniowa zamieszczona w umowie kredytu opisanych powyżej kryteriów nie spełniała – nie została ona bowiem jednoznacznie sformułowana. Powód nie dochował obowiązków informacyjnych względem pozwanego, a na podstawie przedmiotowej klauzuli mógł swobodnie (dowolnie) ustalić wysokość oddanej do dyspozycji pozwanego kwoty kredytu w CHF, a kredytobiorca nie był w stanie z góry oszacować kwoty, którą miał obowiązek świadczyć, skoro zasady przewalutowania określał jednostronnie bank (zob. np. wyrok SN z 21 marca 2025 r., II CSKP 62/24).

W tym kontekście podnieść należy, że nie mogły odnieść skutku zarzuty powoda oparte na twierdzeniu, że zakwestionowane przez Sąd Apelacyjny

postanowienia waloryzacyjne zostały wprowadzone do umowy kredytowej w drodze indywidualnych negocjacji. Stanowisko to jest sprzeczne z ustaleniami faktycznymi poczynionymi przez sądy *meriti*, którymi to ustaleniami Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym jest związany (art. 398¹³ § 2 k.p.c.). Podobnie, wbrew poczynionym ustaleniom faktycznym, uzasadniając podniesione w skardze zarzuty, skarżący prezentuje stanowisko, że pozwany został szczegółowo poinformowany o treści zawieranego stosunku prawnego oraz o wynikającym z niego ryzyku.

Sąd Apelacyjny trafnie ocenił jako niedozwolone klauzule przeliczeniowe zawarte w spornej umowie pozwalające powodowi na arbitralne (dowolne) ustalanie kursu walutowego stanowiącego podstawę do określenia wysokości udostępnionej pozwanemu kwoty kredytu i wysokości poszczególnych rat.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje stanowisko, że postanowienia umowy (regulaminu), określające zarówno zasady przeliczenia kwoty udzielonego kredytu na złotówki przy wypłacie kredytu, jak i spłacanych rat na walutę obcą, pozwalające bankowi swobodnie kształtować kurs waluty obcej, mają charakter niedozwolonych postanowień umownych. Takie klauzule mają charakter abuzywny, bowiem kształtują prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy. Sprzeczność z dobrymi obyczajami i naruszenie interesów konsumenta polega w tym przypadku na uzależnieniu wysokości świadczenia banku oraz wysokości świadczenia konsumenta od swobodnej decyzji banku. Zarówno przeliczenie kwoty kredytu na złotówki w chwili jego wypłaty, jak i przeliczenie odwrotne w chwili wymagalności poszczególnych spłacanych rat, służy bowiem określeniu wysokości świadczenia konsumenta. Takie uregulowanie umowne należy uznać za niedopuszczalne, niezależnie od tego, czy swoboda banku w ustaleniu kursu jest pełna, czy też w jakiś sposób ograniczona, np. w razie wprowadzenia możliwych maksymalnych odchyleń od kursu ustalanego z wykorzystaniem obiektywnych kryteriów. Określenie wysokości należności obciążającej kredytobiorcę w umowie kredytu powiązanego z walutą obcą z odwołaniem do kursu waluty obcej ustalanego jednostronnie przez bank bez wskazania obiektywnych kryteriów jego oznaczania jest nietransparentne, pozostawia pole do arbitralnego działania banku i w ten sposób obarcza kredytobiorcę nieprzewidywalnym ryzykiem oraz narusza równorzędność stron

umowy kredytu. W konsekwencji, postanowienia takie są niedopuszczalne, a ich bezskuteczność może prowadzić do upadku umowy w całości (zob. np. wyroki SN: z 13 maja 2022 r., II CSKP 464/22; z 9 września 2022 r., II CSKP 794/22; z 12 grudnia 2023 r., II CSKP 1549/22).

Oceny czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (zob. uchwała SN z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, Nr 1, poz. 2), a nie z chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.). W konsekwencji zarzuty powoda oparte na twierdzeniu, że Sąd Apelacyjny pominął przy ocenie abuzywności spornych klauzul okoliczności takie jak sposób wykonania umowy i zawarcie aneksu z 11 września 2014 r. – zatem zdarzenia o charakterze następczym w stosunku do daty zawarcia umowy, nie mogły odnieść skutku.

Podobnie nietrafny jest zarzut braku rozważenia przez Sąd drugiej instancji okoliczności w postaci wiedzy i doświadczenia pozwanego. Należy wskazać, że według art. 385¹ § 1 k.c. przesłankami stwierdzenia abuzywności klauzuli umownej są: brak indywidualnego uzgodnienia postanowienia umownego, jego sprzeczność z dobrymi obyczajami, rażące naruszenie interesów konsumenta. W przepisie tym zatem nie przewidziano uzależnienia orzeczenia w przedmiocie abuzywności od indywidualnych cech konsumenta, takich jak poziom jego wykształcenia lub zakres doświadczenia (zob. np. postanowienie SN z 7 lutego 2023 r., I CSK 4243/22).

Wbrew wywodowi skarżącego, sporne postanowienia przewidujące dokonywanie przeliczeń w oparciu o kurs z tabeli kursowej banku nie stanowiło odwzorowania art. 111 ust. 1 pkt 4 ustawy z 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (dalej: „pr. bank.”). Z regulacji tej wynika jedynie obowiązek banku ogłaszania w miejscu wykonywania czynności, w sposób ogólnie dostępny (m.in.) stosowanych kursów walutowych co należy łączyć z art. 5 ust. 2 pkt 7 pr. bank., który przewiduje, że czynnościami bankowymi są również prowadzenie przez banki skupu i sprzedaży wartości dewizowych. Przepisy te określają ogólną kompetencję banków do sprzedaży walut i określania kursów walutowych i jest jasne, że art. 111 ust. 1 pkt 4 pr. bank. nie jest przepisem dyspozytywnym, który ma kształtować treść stosunku umowy kredytu, a w szczególności determinować kształt mechanizmu

waloryzacyjnego w zakresie kursu walutowego miarodajnego dla przeliczeń, co dopiero pozwalałoby odwołać się do domniemania, że ów kształt był wynikiem należytego wyważenia ogółu praw i obowiązków stron przez ustawodawcę i wyłączałoby kontrolę abuzywności zgodnie z art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 (zob. np. wyrok SN z 29 listopada 2023 r., II CSKP 1460/22).

Konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c., jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia. Wyeliminowanie z łączącej strony umowy klauzul abuzywnych wymaga zatem oceny czy umowa ta w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania. Sąd Apelacyjny dokonał takiej oceny i jest ona zgodna z poglądami Sądu Najwyższego oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej prezentowanymi w tej materii.

Za niezasadne należy zatem uznać zarzuty powoda oparte na przekonaniu, że po usunięciu z umowy kredytu abuzywnych postanowień umownych, które nie wiążą pozwanego (konsumenta), możliwe jest wprowadzenie w ich miejsce innego mechanizmu określającego sposób ustalania kursu waluty obcej, dzięki czemu umowa bez przeszkód może nadal funkcjonować w obrocie oraz zmierzające do podważenia stanowiska przyjętego w zaskarżonym wyroku, że umowa jest nieważna. Bezzasadność zarzutów tego rodzaju wynika jednoznacznie z uchwały składu całej Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z 25 kwietnia 2024 r., III CZP 25/22, w której przyjęto m.in., że w razie uznania, iż postanowienie umowy kredytu indeksowanego lub denominowanego odnoszące się do sposobu określania kursu waluty obcej stanowi niedozwolone postanowienie umowne i nie jest wiążące, w obowiązującym stanie prawnym nie można przyjąć, że miejsce tego postanowienia zajmuje inny sposób określenia kursu waluty obcej wynikający z przepisów prawa lub zwyczajów. W uchwale tej Sąd Najwyższy stwierdził ponadto, że w razie niemożliwości ustalenia wiążącego strony kursu waluty obcej w umowie kredytu indeksowanego lub denominowanego umowa nie wiąże także w pozostałym zakresie. Na podstawie art. 87 § 1 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym uchwała ta ma moc zasady prawnej i wiąże Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie.

W konsekwencji żaden z przedstawianych przez powoda przepisów, w tym: art. 56 k.c., art. 65 § 2 k.c., art. 358 § 2 k.c., art. 41 pr. weksl. oraz art. 24 ust. 3 ustawy o NBP, nie może zostać uznany za możliwy do wykorzystania w celu określenia wiążącego strony kursu waluty obcej.

Jedynie ubocznie zauważyć należy, że trafnie Sąd Apelacyjny przyjął, że z okoliczności sprawy w sposób oczywisty wynika, iż pozwani mieli świadomość doniosłości skutków ewentualnego uznania umowy kredytu za nieważną. W całym postępowaniu konsekwentnie wyrażali bowiem stanowisko, że nie godzą się na utrzymanie jej w mocy.

Sytuację procesową zaistniałą w sprawie w świetle zarzutu powoda o braku pouczenia kredytobiorcy o skutkach stwierdzenia upadku umowy postrzegać trzeba przy tym w świetle orzeczenia TSUE z 7 grudnia 2023 r., w sprawie C-140/22, SM i KM przeciwko mBank S.A., w którym przyjęto, że artykuł 6 ust. 1 i art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że w kontekście uznania nieważności w całości umowy kredytu hipotecznego zawartej z konsumentem przez instytucję bankową ze względu na to, iż umowa ta zawiera nieuczciwy warunek, bez którego nie może ona dalej obowiązywać stoją one na przeszkodzie wykładni sądowej prawa krajowego, zgodnie z którą wykonywanie praw, które konsument wywodzi z tej dyrektywy, jest uzależnione od złożenia przez tego konsumenta przed sądem oświadczenia, w którym twierdzi on, po pierwsze, że nie wyraża zgody na utrzymanie w mocy tego warunku, po drugie, że jest świadomy z jednej strony faktu, że nieważność wspomnianego warunku pociąga za sobą nieważność wspomnianej umowy, a z drugiej – konsekwencji tego uznania nieważności, i po trzecie, że wyraża zgodę na uznanie tej umowy za nieważną.

Zasadne natomiast okazały się natomiast zarzuty naruszenia art. 321 § 1 k.p.c. oraz art. 405 k.c. i art. 410 § 2 k.c. co skutkowało koniecznością uchylenia zaskarżonego wyroku. Powód domagał się określonej kwoty, a z uzasadnienia pozwu i dołączonych dokumentów wynikało, że obejmuje ona m.in. środki wypłacone pozwanemu z tytułu umowy kredytu. Uznając, że podstawa faktyczna tak ujętego powództwa nie obejmuje tego, że pozwany uzyskał od powoda wskazane środki finansowe (korzyść majątkową bez podstawy prawnej) Sąd Apelacyjny naruszył art.

321 § 1 k.p.c. Jak przyjmuje bowiem Sąd Najwyższy przepis ten może być bowiem naruszony nie tylko wtedy, gdy sąd wykroczy ilościowo (*plus*) bądź jakościowo (*aliud*) poza żądanie powoda i jego podstawę faktyczną, lecz także wtedy, gdy stosując art. 321 § 1 k.p.c. błędnie oceni, że podstawa faktyczna powództwa jest węższa niż ta, którą w rzeczywistości określił powód (zob. wyroki SN: z 20 maja 2022 r., II CSKP 372/22, i z 10 maja 2023 r., II CSKP 1131/22).

W świetle art. 321 § 1 k.p.c. zakaz orzekania ponad żądanie dotyczy bądź samego żądania (*petitum*), bądź jego podstawy faktycznej (*causa petendi*). Granic przedmiotu orzekania nie wyznacza natomiast kwalifikacja prawna żądania i do jej określenia zastosowanie mają zasady *da mihi factum dabo tibi ius* oraz *iura novit curia*. Sąd nie jest związany wskazaną w pozwie podstawą prawną roszczenia. Powołanie takiej podstawy nie jest obowiązkowe, nawet wówczas, gdy strona jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika (zob. np. wyroki SN z 30 września 2016 r., I CSK 644/15, i z 7 października 2020 r., V CSK 603/18; postanowienie SN z 20 maja 2015 r., I CZ 44/15). Oznacza to, że jeżeli z powołanych w pozwie okoliczności faktycznych wynika, że roszczenie jest uzasadnione w całości bądź w części, to należy go w takim zakresie uwzględnić, chociażby powód nie wskazał podstawy prawnej albo przytoczona przez niego okazała się błędna. (zob. wyroki SN: z 14 kwietnia 2003 r., V CKN 115/01; z 16 września 2009 r., II CSK 189/09; z 23 lipca 2015 r., I CSK 549/14, z 25 czerwca 2015 r., V CSK 528/14, i postanowienie SN z 29 lutego 2024 r., I CSK 1738/23).

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy zarówno w przypadku, w którym dochodzi do uznania umowy kredytu za niewiążącą w całości (gdy po wyeliminowaniu z niej postanowień abuzywnych jej funkcjonowanie jest prawnie niemożliwe), jak i w przypadku, w którym umowa może w obrocie funkcjonować w pozostałym zakresie, świadczenia spełnione w wykonaniu nieważnej umowy lub na podstawie niedozwolonego postanowienia umowy stanowią świadczenia nienależne w rozumieniu art. 410 § 2 k.c. (zob. np. uchwała składu siedmiu sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, OSNC 2021, Nr 9, poz. 56, i wyroki SN: z 28 września 2022 r. II CSKP 412/22, i z 18 sierpnia 2022 r., II CSKP 387/22).

Jeżeli bank domaga się zasądzenia określonej kwoty tytułem środków wypłaconych pozwanemu z tytułu umowy kredytu, w przypadku ustalenia, że umowa taka po wyeliminowaniu z niej klauzul niedozwolonych nie może obowiązywać w pozostałym zakresie, dokonanie przez sąd oceny żądania pozwu na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu, również jeżeli nie były one wskazywane przez bank jako podstawa prawna żądania, nie stanowi wyjścia poza jego granice wynikające z art. 321 § 1 k.p.c.

Niedokonanie oceny żądania pozwu na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu czyni przedwczesną ocenę odpowiedzialności majątkowej dłużnika rzeczowego.

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji wyroku (art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.)

Maciej Kowalski

Krzysztof Grzesiowski

Mariusz Załucki

(a.z.)

[SOP]